

SVET POD TRIGLAVOM 15

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

za prebivalce, obiskovalce, prijatelje in podpornike

LJUDJE V PARKU **NARAVA**
REPORTAŽE **KULTURNA DEDIŠČINA**
PARTNERJI **ŽIVLJENJE V PARKU**
INFORMACIJE **NARODNI PARK V SVETU**

2009–2011
Predsedovanje Slovenije
Alpski konvenciji

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

alpenkonvention • convention alpine
convenzione delle alpi • alpska konvencija

NOVI ZAKON O TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

Triglavski narodni park je naposled, po več kot desetletju prizadevanj, dobil nov zakon. V javnem zavodu TNP, ki upravlja park, smo zadovoljni, da je novi ZTNP končno sprejet. V TNP smo že na začetku devetdesetih let pripravili analizo stanja in predlog za spremembo zakona. V ta namen smo v TNP leta 1994 povabili posebno strokovno komisijo IUCN (Mednarodna zveza za varstvo narave), ki je ocenila naše predloge in nam izdala priporočila. Ves čas pripravljanja in nastajanja novega ZTNP smo tem priporočilom tudi sledili.

Kaj prinaša novi zakon, kako smo z njim zadovoljni v javnem zavodu Triglavski narodni park? Smo upravljavska ustanova, ki je sodelovala pri oblikovanju strokovnih podlag za novi zakon. Strokovne rešitve so izhajale iz izkušenj, znanja in v Sloveniji uveljavljenega in predpisanega sistema varstva narave. Te rešitve so se nato usklajevale med sektorji, z lokalnimi prebivalci, s širšo javnostjo in nevladnimi organizacijami, zakon pa je dobil zadnjo podobo tudi v postopku političnega sprejemanja na vladi in v parlamentu.

V novem ZTNP ni vsega tistega, kar smo si želeli. Podobno menijo mnogi drugi deležniki in zainteresirana javnost. Naše mne-

Dolina Triglavskih jezer, foto: J. Mihelič

Reportaža	4
Alpska konvencija	6
Narava	13
Kultura	15
Osebnosti	16
Aktualno	17

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

SVET POD TRIGLAVOM je časopis Triglavskega narodnega parka, namenjen njegovim prebivalcem, obiskovalcem, ljubiteljem in podpornikom.

ISSN: 1581-6664.

Uprava Triglavskega narodnega parka, Ljubljanska cesta 27, 4260 Bled, Tel.: 04/ 578 02 00, faks: 04/ 578 02 01, E-pošta: triglavski-narodni-park@tnp.gov.si, www.tnp.si

Izdal in založil: Javni zavod Triglavski narodni park
Zanj: mag. Martin Šolar

Glavni in odgovorni urednik: Jože Mihelič

Tehnična urednica: Alenka Mencinger

Uredniški odbor: Tomaž Bregant, Tina Markun, Alenka Mencinger, Jože Mihelič, Majda Odar

Fotografija na naslovnici: Sušilnica za sadje v Kneških Ravnah, foto: A. Zdešar

Lektoriranje: Jana Cedilnik Lavtižar

Prelom: Gaya Cerknjo

Tisk: Medium d.o.o., Žirovnica

Naklada: 3000 izvodov

Tiskano na okolju prijaznem papirju.

Bled, oktober 2010

foto: Arhiv TNP

S SONČNE STRANI TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA

nje, da je zakon o TNP dober kompromis med zelo nasprotujočimi si interesi, so povzeli mediji in politiki. Vsekakor nas veseli, da je bil ZTNP v državnem zboru sprejet s političnim konsenzom.

Novi ZTNP je v resnici kompleksen predpis. Vsekakor prinaša boljša in strožja naravovarstvena določila, hkrati pa tam, kjer živijo ljudje, z razvojnimi usmeritvami in ukrepi ponuja možnosti za sonaravni razvoj s trajnostno usmerjenimi dejavnostmi, kot so predvsem kmetijstvo, gozdarstvo in turizem. Novi ZTNP na treh četrtinah parka postavlja visoke standarde varovanja, posebej prvo območje z okoli 31.000 hektari je naravno območje brez človekovih posegov. Tako velikost nam v Evropi zavidajo in nam priznavajo uspeh pri širjenju in povečanju najbolj varovanega dela parka. ZTNP prinaša upravljavcu mnogo več nalog in pooblastil. Ne le v strogem naravovarstvenem smislu, pač pa tudi v smislu kreiranja upravljavskega načrtovanja, vključno z nalogami trajnostnega razvoja območja parka.

Zakon o TNP je nedvomno priložnost tudi za ljudi, ki živijo v parku. Coniranje parka na tri varstvena območja, pri čemer so območja, kjer žive lokalni prebivalci, vključena v tako imenovano 3. varstveno območje, je ključ primerne varovanja v posamičnih območjih. V 3. varstvenem območju je varstveni režim najmilejši in tu se s poudarkom izvaja z zakonom predpisane razvojne usmeritve. Zanje zakon zagotavlja prednostno obravnavo pri vseh razpisih, hkrati pa bo tudi sam zavod imel naloge in možnosti finančno podpirati programe varstva in trajnostnega razvoja.

Kaj pomeni novi ZTNP za obiskovalce, planince? Za vse tiste prave ljubitelje gora, ki jim je mar za ohranjanje gorskega sveta, novi zakon ne pomeni nič novega. Na srečo to torej velja za veliko večino obiskovalcev, ki se v naravi vedejo primerno in jo znajo na pravi način doživeti. Planinska zveza Slovenije je sodelovala pri pripravi zakona, in kolikor vemo, je z njim zadovoljna. To nas veseli, saj so planinstvo kot dejavnost in planinci kot največja skupina obiskovalcev med najpomembnejšimi deležniki v prostoru TNP.

Novi zakon o TNP je torej tu. Do popolne uspešne uveljavitve nas čaka veliko dela. Verjamemo, da ga skupaj zmoremo, ob predpostavki, da bo država držala obljubo in zagotovila možnosti (denar) za izvajanje.

Mag. Martin Šolar, direktor javnega zavoda Triglavski narodni park

Vztrajnost se je tudi tokrat izkazala kot vrlina. Po nekaj neuspešnih poskusih, ki so se vrstili več kot desetletje, je v letošnjem letu parlamentu uspelo sprejeti nov Zakon o Triglavskem narodnem parku in s tem nadomestiti stari in neuporabni akt iz leta 1981. Dejstvo, da z njim ni nihče ravno zadovoljen, kaže na to, da so številni, v marsikateri točki diametralno nasprotni interesi v njem našli razumen kompromis, ki je prestal doslej vselej usodni parlamentarni preizkus. Lokalne skupnosti smo v procesu snovanja in sprejemanja Zakona poskušale uveljaviti predvsem razvojne interese območja, kar nam je tudi v dovolj veliki meri uspelo. Zakon predvideva razvojne spodbude tako za prebivalce parka kot tudi za parkovne lokalne skupnosti, za katere pa se bo treba v sedanjih gospodarskih razmerah še krepko boriti. V Posočju imamo izkušnjo s popotresnim zakonom, ki ima poleg popotresne sanacije še razvojni del, v njem pa predvidene tudi pomembne zneske za obnovo cestne infrastrukture, ki je največja razvojna pomanjkljivost območja. Ta del zakona se žal nikoli ni uresničil. Prav je, da se zavedamo realnih možnosti, pesimizem pa nam nikakor ne more koristiti in tudi ni primeren. Tako menijo tudi prebivalci Kneških Raven, ki so podali pobudo, da se v park vključi tudi njihova vas. Verjamejo, da je biti v Parku prednost, in jo želijo izkoristiti. To pa že dolgo vedo tudi v Čadrgu, vitalni tolminski vasici, na katero smo upravičeno lahko ponosni. Lep primer sodelovanja Parka, lokalne skupnosti in Lokalne turistične organizacije Sotočje so gotovo Tolminska korita, najnižja točka Parka. Naš naravni biser, ki ga obišče vsako leto več turistov, ki lahko opazujejo, kako se ta prostor razvija in postaja do njih iz leta v leto prijaznejši. Obnovljeni pašni planini na Razorju in Slemenu sta lahko v ponos lastnikom, Državni tehnični pisarni, ki je vodila popotresno sanacijo in vsem, ki so sodelovali pri njeni obnovi. Skupaj z dolino Tolminke in planino Polog s cerkvico svetega Duha v Javorci pa so pašne planine pomemben razvojni potencial in izziv tako za Park kot za lokalno skupnost. Vem, da imamo v Triglavskem narodnem parku veliko podobnih uspešnih zgodb, pa tudi veliko potencialov in izzivov, ki čakajo, da se z njimi spoprimemo. Ne glede na novi zakon in gospodarske okoliščine se moramo zavedati, da se je treba razvojnih projektov lotiti s spoštljivim odnosom do dragocenega in občutljivega prostora, a tudi pogumno in odločno. Z nadaljevanjem dobrega sodelovanja med parkom, lokalnimi skupnostmi, državo in prebivalci lahko uresničimo potenciale, ki se nam ponujajo. Po zgled za tako sodelovanje nam ni treba daleč.

Uroš Brežan,
župan Občine Tolmin

Fotografija na naslovnici: SUŠILNICA ZA SADJE V KNEŠKIH RAVNAH

Z novim Zakonom o Triglavskem narodnem parku so se meje parka ponekod spremenile. Do razširitve narodnega parka je prišlo na pobočjih Peči ali Spodnjih Bohinjskih gora v Baški grapi, kjer ležijo visoko naselja. Vaščani Kneških Raven v dolini Kneže pod Voglom (1922 m) in Šijo (1800 m) so pravočasno dali pobudo, da bi zaradi novih razvojnih možnosti njihovo vas vključili v park in uspeli.

Kulturna krajina Kneških Raven s strmimi travniki, sadovnjaki in njivami se je v stoletjih vrasla v pobočja. Na fotografiji je lepo ohranjena, delujoča, s slamo krita sušilnica za sadje v sklopu najvišje ležeče kmetije v vasi, kjer živi družina Šorli. Sušilnice sadja, značilne za nekdanje kmetije z visokimi hruškami v okolici bivalnih in gospodarskih objektov, so že zelo redke.

Jože Mihelič, foto: A. Zdešar

»SRCU NAJBOLJ ŠKODI RAZBURJANJE«

Živina iz Kneških Ravn na planini Lom

Njegov korak je kljub letom dovolj strumen, da gre na sprehod ne le okoli hiše, pač pa tudi tja k stogu po zrele hruške, pa na Brdo, pogledat proti Voglu in Šiji. Nič posebnega, porečete. Toda živi v Kneških Ravnah, kjer je stog grajen v strmo pobočje, kjer se pogled na Spodnje Bohinjske gore, tod jim pravijo Peči, odpre na vrhu strmega kolovoza. Avguštin Šorli, šteje jih 89, je bil naš sogovornik v vasici visoko nad Baško grapo. Je najstarejši član družine, ki ima skupaj šest članov, februarja pa pričakujejo sedmega.

Pred stoletjem bi Šorlijevi težko verjeli, kako se bo življenje iz Avstro-Ogrske, katere prestolnica je bila daljni Dunaj, pomaknilo skozi fašistično Italijo in socialistično Jugoslavijo v samostojno Slovenijo. Veliko stvari drugačnih, življenje na teh višinah pa še vedno težko.

Leta 1921 rojeni Avguštin ima brata in dve sestri. Hribovski kmet mora biti samostojen, hitro odraste tudi on. Že kot desetletnik z lova prinese srnjaka, kot dvanajstleten zna s slamo pokriti streho, pri štirinajstih dela na žagi. Še ne dvajsetletnega mobilizirajo v Mussolinijeve čete. Težko je, ko je kot upornik deportiran na Sardinijo, k sreči ne v Afriko, tako kot mnogi drugi. *I want to go home*, je njegov stavek, ki ga velikokrat reče Angležem, katerih ujetnik je v francoskem Marseillu. Leta '45 vojne zanj še ni konec. Vpokličejo ga leta '53 in ga pošljejo na Kras, v kamnito puščavo, za dolge štiri mesece. *Nekega dne pa poleg Titove slike Stalinove ni bilo več*. Končni prihod domov naznanja svetle dni, država je naklonjena hribovcem, zato se odloči za kmetijo. Za ženo vzame domačo deklo Ano, otroški jok in smeh napolnita hišo, zgrajeno v strm breg, tam ob sladkem sadovnjaku. Ob večerih se radi družijo s »sosedmi« iz Ruta, Granta, pa tudi manjših zaselkov v dolini Kneže – Lisec, Zalisec, Zagačnik, Loje – danes že praznih. Vsako nedeljo, pa tudi za večje praznike, odidejo v dolino k maši, v faro cerkev v Podmelec, oddaljeno dve uri hoda. Nekaj osnovnega živeža, predvsem sol, sladkor in olje, kupujejo v trgovini, ki je zaradi hribovcev odprta tudi ob nedeljah. *Skoraj vse smo pridelali doma!* Živina je poleti v planini, moška roka je za

težka dela potrebna doma. Žita je do naslednjega poletja dovolj, ravno tako krompirja, še danes delujoča sušilnica skrbi za vitamine, živina krmo s strmih travnikov žuli do naslednje vigredi, »golcajo« pa pozimi, ko les v gozdu spi. Dober gospodar gleda v prihodnost. Tako tudi Avguštin. Ve, da je v dolini električnik, želi si je na kmetiji. *Pa ne za v hišo, kje pa! V hlevu smo potrebovali luč ... Pa mi je eden malo povedal, kako in kaj naj skupaj za elektrarno sestavim, pa sem sestavil*. Leta '56 je v Kneških Ravnah zasvetila prva električna luč. Vzpostavil je tračno žago in mlin, oba na jeklenico, gnala ju je voda iz grape, več kot sto metrov

Med pobiranjem sadja

Štiri generacije na kmetiji (pravnučka in praded)

Avguštin Šorli

Slavko Šorli, sedanji gospodar pri delu na novi slamnati strehi V Tolminskih Ravnah

pod gospodarstvom. Gospodar kmetije je zgolj njegov osnovni poklic, izumiteljstvo pa talent, nujen za preživetje.

Leta '64 je bila zgrajena cesta. Za gradnjo žičnice, ki bi bila speljana na vrh Šije. Pa ni bila nikoli dokončana. Cesta je ostala, bila je grobar življa v dolini Kneže. Takrat so ljudje začeli odhajati v dolino. *Štiri hiše so v planini imele 60 glav živine. Brez tistih, ki so s teleti ostale doma. V devetih hišah je živelo več kot 60 ljudi*. Danes jih je v Kneških Ravnah deset. No, trinajst, če šteje-te še družinico, ki koleba, ali naj ostane ali odide nazaj v dolino. *Kakor se je spremenilo podnebje, tako se je spremenil tudi človeški razum. Več je zavisti. Če začneš uničevati samega sebe, uničuješ tudi druge*. Pravi, da mu največ da Narava. Vstaja zgodaj, med peto in šesto, zajtrk si pripravi sam. Trdi, da za telo ni bolj škodljive stvari kot alkohol. Vsak dan gleda Dnevnik, ob nedeljah sveto mašo. Veliko bere, rad poprime za delo. Nasmehne se, ko do hiše pridejo planinci, ki ga sprašujejo, kako daleč je še do Bohinjskega jezera. Verjame pa, da bo Triglavski narodni park poskrbel za učinkovite pravne poti, ki bodo omogočale ohranitev življa visoko nad dolino Bače.

Majda Odar

Foto: J. Mihelič, G. Kutin

Kašča Šorlijeve kmetije

Šorlijev kozolec

Reka in njena dolina sta menda dobili ime po goriških grofih, ki so bili pokneženi. Moško linijo grofovskih hiš naj bi mučila dedna bolezen, verjetno hemofilija, zaradi katere se jim rane niso celile, voda iz reke Kneže pa je slovela po tem, da pospešuje celjenje, če se v njej umivaš. Ob reki naj bi nekoč stal dvorec te mogočne grofovskih hiše s slovenskimi predniki, katerih posest je segala iz Furlanije v Istro ter na Kranjsko.

Okoli leta 1250 so oglejski patriarhi začeli naseljevati zgornji del Baške grape z južnimi Tirolci, kar pa se v lokalnem imenoslovju in dialektu Kneških Raven bolj malo pozna. Najverjetneje imajo slovenske prednike. Farna cerkev je prafara v Podmelcu, oddaljena dve uri hoda. Še leta 1964, ko je bila do vasi zgrajena cesta, je štela 50 prebivalcev. Nekatere družine so imele 10 ali več članov. Pelo se je in plesalo, šola in pevski zbor pa sta bila v Lojah, uro in pol hoda daleč.

Vaška pašna planina je bila v Prodih. Včasih so imele štiri kmetije po 60 glav na paši. Zaradi pogožditve Prodiv sedaj gostujejo na sosednjih planinah Kuk in Lom. Delo v planini si razdelijo glede na število krav.

V knjigi *Zgodovina Tolminske* (Simon Rutar, 1882) beremo, da so ljudje po visokih vaseh v Baški grapi lahko preživeli, dokler se niso v dolino naselili trgovci in obrtniki. Novonastale potrebe so mnoge kmetije spravile na boben. Kjer

so znali izdatke uskladiti z možnostmi, so obstali. Značilnost nekdanjih kmetij na Slovenskem, da so skoraj vse, kar so potrebovali, izdelali in pridelali doma, je tukaj trdno veljala.

Izrazito inovativnost v prilagajanju različnim možnostim, ki jih ponuja narava, najdemo na najvišje ležečem kmečkem domu v Kneških Ravnah (kmetija Pri Francu). Izjemno dolga jermenica, ki so jo napeljali od lesene turbine na potoku Prošček, globoko v grapi pod hišo, je nekoč gnala mlin in žago, leta 1956 pa še generator. Sedanji gospodar Slavko Šorli se je pri očetu Avguštinu med drugim naučil izdelovanja slamnatih streh, ima pa tudi potrdilo za krovstvo s skodlami.

Nekateri kraji na Tolminskem so ob nastajanju novega Zakona o Triglavskem narodnem parku v tem videli priložnost za čas, ki prihaja. Kneškimi Ravnam je uspelo vstopiti. Zaupajmo, da se bo novost pokazala vaščanom v prid. Pri Šorlijevih,

Jermenice žage venecianke pod kozolcem

ki so najvitalnejša kmečka hiša v vasi, ne manjka delavnosti, poguma, znanja in dobrih idej ter prilagojenosti naravi.

*Jože Mihelič
Foto: A. Zdešar, J. Mihelič*

Šorlijeva kmetija, p.d. Pri Francu v Kneških Ravnah

DEJAVNOSTI TNP V ČASU PREDSEDOVANJA SLOVENIJE ALPSKI KONVENCIJI

Triglavski narodni park se aktivno vključuje v dveletno predsedovanje Slovenije Alpski konvenciji, ki ga vodi Ministrstvo za okolje in prostor. Od maja do septembra je TNP izvedel več dogodkov in programov, katerih namen je bil približati ljudem pomen varstva narave in kulturne dediščine ter trajnostnega razvoja v Alpah in spodbuditi izvajanje te mednarodne pogodbe na lokalni ravni.

RAZSTAVA TRIGLAVSKI NARODNI PARK IN ALPSKA KONVENCIJA

Razstava izpostavlja Alpsko konvencijo kot novo upanje za Alpe in poudarja skupno odgovornost za iskanje ravnotežja med varovanjem narave in gospodarjenjem z njenimi viri. Prvo odprtje razstave je bilo v Državnem zboru 14. junija 2010, v času sprejemanja novega Zakona o TNP. Zbrane so nagovorili predsednik DZ dr. Pavle Gantar, direktor

TNP mag. Martin Šolar, avtor razstave Janez Bizjak in predsednica odbora za okolje v DZ Breda Pečan. Razstava je bila kasneje na ogled tudi na Ministrstvu za okolje in prostor, v Zavarovalnici Triglav in na Festivalu za tretje življenjsko obdobje v Cankarjevem domu v Ljubljani. Oktobra bo razstava odprta v Slovenskem Planinskem muzeju v Mojstrani, decembra pa v Infor-

macijskem središču Triglavska roža na Bledu.

POSVET MINISTRA ZA OKOLJE IN PROSTOR Z ŽUPANI ALPSKIH OBČIN

Na srečanju, ki ga je v Bohinju pripravil Triglavski narodni park, so minister dr. Roko Žarnić, župani, pred-

stavniki nevladnih organizacij in slovenski predstavniki v organih Alpske konvencije govorili o trajnostnem ra-

zvoju, turizmu in prometu v alpskih občinah. Alpska konvencija je bila predstavljena kot razvojni potencial, in ne kot omejitev. Med drugim so poudarili, da je treba ohraniti in posodobiti delovanje regionalno pomembnih železniških povezav, kot je Bohinjska železnica, ter iskati prostorske rešitve za projekte umirjanja prometa v alpskih dolinah. Prisotne je nagovoril tudi generalni sekretar Alpske konvencije Marco Onida, ki je pohvalil Slovenijo kot uspešno pri izvajanju načel Alpske konvencije.

DAN ALPSKE KONVENCIJE

Namen dogodka, ki je 9. avgusta 2010 potekal v Mojstrani, je bil približati pomen ohranjanja narave in kulturne dediščine čim širši javnosti z izobraževalnimi, kulturno-zabavnimi in športno-rekreativnimi dejavnostmi. Triglavski narodni park je na prireditvi, ki jo je pripravilo Ministrstvo za okolje in prostor z lokalnimi partnerji in Športnim društvom Olimpik, sodeloval z naravoslovno delavnico za najmlajše in z dnevom odprtih vrat na Po-carjevi domačiji.

Na fotografiji: Na prireditvi je sodelovalo več kot 1000 udeležencev, 500 tekačem na EKO teku sta se pridružila tudi predsednik Vlade Republike Slovenije Borut Pahor in generalni sekretar Alpske konvencije Marco Onida.

AVTOBUS IN VLAK

Spodbujanje in izvajanje okoljskih programov ter akcij za umirjanje prometa in trajnostni razvoj turizma sta že leta izjemno pomembna v Julijskih Alpah. Da bi zmanjšali okoljske prometne obremenitve ter spodbudili trajnostno mobilnost, smo se skupaj s partnerji na lokalni ravni lotili konkretnih akcij. Promocijsko označeni avtobus, ki vabi v Triglavski narodni park, hkrati pa opozarja na pomen varstva in trajnostnega razvoja v Alpah, vozi na redni liniji Bohinj-Ljubljana, obenem pa ga uporabljamo za prevoz prebivalcev in obiskovalcev parka ob različnih prireditvah. Omenimo le, da je bil brezplačen prevoz organiziran ob srečanju ministra za okolje z žu-

pani alpskih občin, za prevoz prebivalcev Bohinja na sklepno prireditev Festivala cvetja, za prevoz udeležencev na dan Alpske konvencije v Mojstrani in Radovni ter ob Aljaževih dneh v Vratih.

Triglavski narodni park je v okviru skupnosti Julijske Alpe skupaj z lokalnimi turističnimi organizacijami pripravil tudi pobudo za obisk Julijskih Alp z vlakom. Posebni vlak Julijske Alpe vabi obiskovalce v TNP in hkrati poziva obiskovalce k uporabi javnih prevoznih sredstev.

IZVRŠNI ODBOR ZA MEMORIAL DANILO RE

Triglavski narodni park zelo aktivno sodeluje v Mreži zavarovanih območij v Alpah. Ena njenih najodmevnejših prireditev je tradicionalno srečanje nadzornikov in drugih uslužbencev zavarovanih območij, ki se imenuje Memorial Danilo Re.

Januarja 2011 bo srečanje na Bledu in v Triglavskem narodnem parku. Strokovni, tematski del srečanja bo namenjen prav izvajanju programov Alpske konvencije v luči ciljev upravljanja parkov.

Junija smo zaradi priprav na ta veliki dogodek pri nas v TNP gostili mednarodni organizacijski odbor, ki si je ogledal vse lokacije, kjer bo prireditev potekala, obenem pa je organizacijski odbor potrdil program srečanja.

IZOBRAŽEVANJE

Naravovarstveni nadzorniki in mladi naravovarstveni nadzorniki

Ena izmed pomembnih nalog Triglavskega narodnega parka je okoljska vzgoja mladih. Spoznavanje narodnega parka in njegovih posebnosti ter ozaveščanje mladih o pomenu ohranjanja narave in kulturne dediščine poteka tudi v posebnem programu Mladi nadzornik TNP. Eden izmed pomembnih poudarkov tega programa v letu 2010 je bilo približati Alpsko konvencijo poklicnim in prostovoljnimi nadzornikom ter otrokom, njihovim staršem in učiteljem.

Belarjevi naravoslovni dnevi

Učenci osnovnih šol, ki so se udeležili Belarjevega naravoslovnega dneva, so ogled Doma Trente začeli s točko o Alpski konvenciji in za uspešno prehojeno Soško pot s skritimi pismi prejeli igralne karte, s katerimi bodo v razredu še poglobili znanje o Alpah.

Več o Belarjevih dnevih na strani 12.

Zlatorogova pravljica dežela

TNP se je z naravoslovno delavnico predstavil tudi v pravljici deželi v Ukancu, ki jo je izjemno izvirno pripravil Vrtec Bohinj 29. in 30. maja. Namen projekta z naslovom *U koncu sveta so pravljice doma* je bil približati bohinjske pravljice otrokom.

Janez Bizjak med predavanjem za mlade nadzornike

Na Belarjevih dnevih 2010 v Trenti

Franci Štros z udeleženci delavnice v Ukancu

Tina Markun in mag. Martin Šolar

MEDNARODNI FESTIVAL ALPSKEGA CVETJA

Na mednarodni dan biotske raznovrstnosti 22. maja 2010 smo v Bohinju, natančneje v Bohinjski Bistrici, slavnostno odprli že četrti mednarodni festival alpskega cvetja. Štirinajstdnevno dogajanje, ki je potekalo pod geslom *Gradimo prihodnost za ljudi in naravo*, je znova dokazalo, da festival s svojo prodornostjo, raznovrstnostjo, inovativnostjo postaja vse pomembnejši dogodek na lokalni, regionalni in nacionalni ravni. Dotaknimo se treh, letos ključnih dogodkov, ki bodo znamenovali nadaljnji razvoj festivala.

Foto: K. Pavliha

TRIGLAVSKI NARODNI PARK PREVZEL VLOGO SOORGANIZATORJA FESTIVALA

Najpomembnejše je, da Triglavski narodni park z letošnjim letom postaja soorganizator festivala. Vloga parka je bila in bo predvsem v strokovni pomoči pri razvoju in izvedbi dogodkov, ki sooblikujejo festival. Takšna odločitev utrjuje nujno potrebno sodelovanje med lokalno skupnostjo in parkom in naj bi postala zgled za prihodnje skupne projekte. Poleg tega ustvarja medsebojno zaupanje in zaveznitvo, ki je temelj pri razvoju novih idej. Te ne smejo biti škodovati okolju, ampak morajo spodbujati zavedanje o pomembnosti varovanja in ohranjanja okolja, po drugi strani pa morajo omogočati ekonomski razvoj.

PODPORA KNEŽEVINE MONAKO

Eno sodelovanje je rodilo naslednje. Mednarodni festival alpskega cvetja je za projekt Naravni Bohinj namreč prejel podporo Kneževine Monako. Med drugim je cilj projekta, ki bo potekal tri leta, in sicer s sodelovanjem parka in Zavoda za varstvo narave, omogočiti domačinom razpravo o vsebini festivala in jih spodbuditi k aktivnemu sodelovanju. V ta namen so bila organizirana srečanja po krajevnih skupnostih v Bohinju, kjer so domačini pripovedovali različne zgodbe, povezane z zelišči, travniki, starimi običaji, fužinarstvom, planšarstvom itd., ki jih bomo uporabili pri interpretaciji narave in dediščine.

ŠKOTSKA DELEGACIJA NJEGOVEGA KRALJEVEGA VELIČANSTVA PRINCA CHARLESA NA OBISKU V BOHINJU

Tretji tak dogodek pa je bil obisk delegacije Njegovega Kraljevega Veličanstva princa Charlesa North Highland Initiative (Pobuda za Severno Višavje) s Škotske. Z obiskom so člani delegacije kot primer dobre prakse želeli približe spoznati mednarodni festival alpskega cvetja, ker bi v prihodnosti tudi na Škotskem organizirali podoben festival. Med drugim sta Turizem Bohinj in North Highland Initiative podpisala poseben dogovor o sodelovanju na področju trajnostnega turiz-

ma in razvoja občutljivega podeželskega območja.

Veseli in zadovoljni smo ob teh in vseh drugih dogodkih. Zavedati pa se moramo, da teh ne bi bilo brez Bohinj in Bohinjcev, ki že stoletja in tisočletja tu živimo, obdelujemo in negujemo kulturno krajino. Festival tako ni zgolj ena izmed mnogih turističnih prireditev. Pomeni odgovornost in zavezo, da bo Bohinj ostal, kot pravi Janez Bizjak, *»oaza presenečenj, posvečeni prostor, odprt za radovedne, iskateljske, pristnih doživetij željne, sanjave in pustolovske, a hkrati do narave in ljudi obzirne, spoštljive in kulturne«*.

Klemen Langus

Klemen Langus, Franc Kramar in David Whiteford, predsednik Pobude za Severno Višavje

FESTIVAL CVETJA – USPEŠNA ZGODBA BOHINJA IN TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA

Ko so v Bohinju pred nekaj leti skupaj z Ianom Mitchellom – škotskim prijateljem in naravovarstvenikom ter zaljubljenecem v Slovenijo – »izumili« Festival cvetja, so morda le nekateri zanesenjaki verjeli v zgodbo o uspehu. K sodelovanju je bil povabljen tudi Triglavski narodni park, ki pa se je, moramo priznati, uvrstil med dvomljivce. Na srečo zdaj ni več tako in Festival cvetja v Bohinju je tudi Festival cvetja za TNP.

Bohinj, gorsko cvetje in Triglavski narodni park so neločljivo povezani. Morda je vredno znova spomniti, da so prve ideje za ustanovitev Triglavskega narodnega parka vzniknile v Bohinju in v bohinjskih gorah. In prav gorsko cvetje in njegovo ohranjanje je bila vodilna ideja prvega zavarovanja Triglavskega narodnega parka davnega leta 1924.

Triglavski narodni park je letos prvič res aktivno kot partner vstopil v festival, ki ga že nekaj let uspešno pripravlja Turizem Bohinj. To se nam zdi še posebej pomembno v letu biodiverzitete in v času predsedovanja Slovenije Alpski konvenciji. Naravovarstvene vsebine, trajnostni razvoj, predvsem pa komunikacija s širšo javnostjo so izziv, ki se ga skupaj lotevamo v Turizmu Bohinj in TNP. Uspeh Festival cvetja pa je lahko kar najboljša spodbuda za dobro

sodelovanje lokalnega prebivalstva z narodnim parkom.

Dejavnosti in dogodki Festivala cvetja so izjemna priložnost za potrditev ciljev in pomena biodiverzitete ter zavarovanih območij kot inštrumenta varstva narave in spodbujanja trajnostnega razvoja. Hkrati je festival odličen primer dobre prakse uresničevanja ciljev Alpske konvencije, ta pa je eno najboljših orodij za doseganje prej naštetih ciljev.

Štirinajstdnevni festival je imel veliko dogodkov – za vsak okus nekaj. Prireditve, strokovna srečanja, delavnice, kultura ali

pa navsezadnje sprehod po dišečih poljanah travniških rož. Ocena, kaj je bilo naj... je vedno subjektivna, meni ostaja v spominu predvsem nabito polna dvorana na Bohinjski Bistrici ob odprtju festivala, žareče oči otrok in mladih družin na delavnicah v Ukancu in hvaležni pogledi ter trepljanje po ramenu nekaterih starejših Bohincev, ki smo jih pripeljali na sklepno prireditev in spominski večer Marijana Lipovška na Bledu.

Festival ni niti še minil, ko smo se že pogovarjali, kako naprej. Triglavski narodni park in LTO Bohinj sta se zavezala, da bosta vsaj še pet let partnersko sodelovala pri organizaciji Festivala cvetja. Drugo leto je mednarodno leto gozdov, je 30 let Triglavskega narodnega parka. Idej je vse polno – pustite se presenetiti!

mag. Martin Šolar

David Whiteford

Otvoritev Festivala cvetja v Bohinju

V deželo je prišla jesen. Sončni dnevi v začetku vinotoka so me z vso silo vlekli v gore, a ostati sem moral v dolini ... Šele sredi meseca sem se lahko odpravil v gore. A kam naj bi šel? Na Komno – predaleč, v Trento – prenizko. Dolič je bil že zdavnaj zaprt ... Odpravil sem se torej v Laz ... Marijan Lipovšek je bil človek mnogih talentov. Genij glasbe, navdušen fotograf, pri-

MARIJAN LIPOVŠEK (1910–1995): ODPRTJE SPOMINSKE FOTOGRAFSKE RAZSTAVE

znan pisec, ljubitelj gora, človek intelektualne širine in estetske globine.

V ta tihi svet so se naselile rože ... Pred uničujočo roko ljudi, ki nevedno hodijo po gorah ... so se umaknile v kraje, kjer ni steza. Dočakali bomo morda čase, ko bomo gledali tiste, ki neusmiljeno ruvajo in uničujejo gorske rože, kakor barbare ... Njegova razmišljanja so bila že takrat, v prvi polovici 20. stoletja, skladna s cilji kasnejše ustanovljenega Triglavskega narodnega parka. Razstavo smo pripravili v sodelovanju z družinama Lipovšek in Turel, osrednji gostje odprtja pa so bili jubilarntova hčerka, mezzosopranistka svetovnega slovesa, gospa Marjana Lipovšek, fotograf France Stele, ki je razstavo pripravil, violonist Tomaž Lorenz in kitarist Jerko Novak

ter majerica Minka Odar, Ferjanova iz Studora, ki je bila v planini Laz dolga leta sosedja znamenitega skladatelja. Junjski večer, ki je prepletal glasbo, film, besedo in fotografijo, je bil tudi sklepna prireditev 4. mednarodnega festivala alpskega cvetja.

Razstava je avgusta obiskala Bohinj, oktobra bo postavljena v Mariboru. V naslednjem letu pripravljamo gostovanja v Trenti, Kobaridu, Mojstrani in v Ljubljani. Kot posebni poklon umetniku je ob 100. obletnici rojstva založba Modrijan v septembru izdala tretji ponatis knjige *Kje so tiste steze – Steze, skale in smučišča*, razmišljanja o slovenskem gorskem svetu izpod peresa velikega glasbenika.

Majda Odar

IZVIRNA IDEJA

*O kolikokrat sem si želel,
da bi leto dni bival tu kot ovčar,
da bi mogel vsak čas prehoditi
to s cvetkami bogato pokrajino!*

Balthasar Hacquet
1739–1815
Prvi raziskovalec Triglava

Zapis na spominski plošči v botaničnem vrtu nad Vodnikovim domom na Velem polju, izvirni Hacquetov stavek, bi mogel biti splošni in zgodovinski moto Festivala cvetja v Bohinju, ki na tem mestu obstaja že stoletja. Po številnih bohinjskih gorskih pašnikih ali planinah, bogatih s pisanim cvetjem, kakor piše Hacquet, se je cvet travnišč selil v mleko in iz mleka pretakal v skuto in sir. Bohinj ima torej okus in diši po alpskem cvetju.

Vsega tega pa je ostalo le za vzorec, ki v človeških glavah po navadi zmotno ustvarja podobo nekdanje idilične povezanosti z gorami. Pred dnevi mi je vaščan Stare Fužine zaupal, kako prijetno in zanimivo je bilo, ko so se police v vaški sirarni šibile od sira, kako se je tam zares dogajalo in kako dobro bi se mu zdelo, če bi bil sedanji muzej v zgradbi sirarne lahko živ.

Nekje pa vendar ostaja kontinuiteta, izrazita in še vedno močna, žilava. To je Krstenica, vendar za njenim ime-

nom v sedanjem času stoji upornost, vztrajnost, odločnost majerice Cilke Mlakar. Vsako leto zbere okoli sebe šopek otrok in mladostnikov. Vsak od njih že navsezgodaj ve, kakšne so nje-gove dnevne naloge in kdaj jih mora

opraviti. Šola brez primere! Festival bohinjske kmečke zgodovine za sedanjost in prihodnost, festival gorskega cvetja, za katerega komaj vemo, da to v resnici je!

Jože Mihelič

DVANAJSTKRAT BELARJEVI NARAVOSLOVNI DNEVI

Od leta 1999 najmnogičnejša prireditelj Triglavskega narodnega parka. Na Soško pot privabi v dveh dneh do 800 otrok iz okolice TNP. V čezmejnem projektu ERA že peto leto sodelujejo tudi skupine iz Avstrije (NP Nockberge), iz Italije (NP Julijsko predgorje) ter s Hrvaške (NP Risnjak). Leta 2010 so sodelovali tudi zamejski Slovenci iz Kotmare vasi pri Celovcu.

Vabimo učence petih razredov osnovnih šol, da spoznajo zgornji, najlepši del Soške poti TNP do starega središča Trente Pri cerkvi, opisanega v tej številki.

Na poti, ki jo poiščejo s pomočjo učnih listov v obliki skritih pisem, se srečajo z zanimivostmi, ki jim jih posredujejo različni strokovnjaki. Na dvanajstih Belarjevih dneh smo dodali točko o umetniškem ustvarjanju v gorah, sicer pa se spotoma po vrsti srečajo z drobnim živalstvom reke Soče, s pripovedjo o dr. Juliusu Kugyju in domačih gorskih vodnikih, z eksponati in s pripovedjo o tradicionalnem kmetijstvu v Trenti, z geološkimi posebnostmi Julijcev, kjer spoznavajo tudi razliko med dolomitom in apnencem, z divjo gorsko sotesko Mlinarice, s plazilci in dvoživkami TNP, kar pripravi gostujoči Živalski vrt Ljubljana, z zgodovino železarstva v Trenti, na koncu pa jih čaka dan odprtih vrat v Alp-skem botaničnem vrtu Juliana in strokovno vodenje, vsakoletno darilo Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

Sledi še dan odprtih vrat v Informacijskem središču TNP Dom Trenta z razstavo, za katero vsaka sodelujoča skupina pripravi svoj prispevek, v letu 2010 o biološki raznovrstnosti. Za zaključek obiska v kraljestvu Zlatoroga jim domača dramska skupina odigra lutkovno predstavo Krivopetnice in Zlatorog.

Prireditelj je torej polna različnih dogodkov in zanimivosti. Do predlani je vsaka skupina prejela še zavojček izdelkov Žita Gorenjke, v letu 2010 pa smo udeležencem postregli z značilno slano ovčjo skuto in čompami (krompirjem), tradicionalno trentarsko jedjo.

Jože Mihelič

MLADI NADZORNIKI ... ALI PTIČKI ZAPUŠČAJO GNEZDO

Prvi pogovori, ki segajo v konec devetdesetih let prejšnjega stoletja, o tem, kako in kaj s programom Mladi nadzornik, so s prvo generacijo v letu 2002, ko je Federacija EUROPARC Triglavski narodni park s skupaj še štirimi parki izbrala v pilotno ekipo, zaorali v ledino. Danes je že druga generacija uspešno končala izobraževanje in si pridobila tako želeno modro majico – prvo uniformo mladega nadzornika z znakom, ki je prav tako plod dela in domišljije mladih nadzornikov.

Gledal sem jih med tabori, kako nerodno stopajo, kako uspešno skrivajo kanček strahu pred novim in neznanim ter s pričakovanjem zrejo in stopajo proti vrhovom, ki jih radostno sprejemajo v svoje nedrje, kot bi vedeli, da bodo morda prav oni vrnili zaklad nazaj pod Bogatin.

Moram priznati, da med generacijami ni prevelikih razlik, le za nas je postalo vse skupaj precej lažje, saj nekateri iz prve generacije počasi, a zanesljivo prevzemajo vloge vodnikov in mentorjev, ne le v matičnih PD, temveč tudi na taborih za mlade nadzornike. Tako so letos prav oni uspešno izpeljali nadaljevalni sedemdnevni tabor za drugo generacijo v Trenti ter osemdnevni začetni tabor za tretjo generacijo v Vratih. Tina kot

mentorica iz prve generacije je skupaj z Nežo in Katarino iz druge odpotovala na mednarodni tabor v angleški AONB Mendip Hills. Organizirali smo štiridnevno srečanje z mladimi nadzorniki iz Rezije v Vratih, sodelovali pri dejavnostih za otroke info centra Triglavske rože na Bledu in prehodili Miklavževo pot.

In tako skozi čas spoznavamo, kako lepo je biti včasih pogumen, kako pomembno je izobraževanje mladih in na koncu vsake generacije, ki zapusti gnezdo, ugotavljamo, kako čas beži in kako je naš korak z dneva v dan bolj podoben tistim na začetnih taborih ...

Iztok Butinar

ZISOVI AMONITI IZPOD TRIGLAVA

Baron Sigmund (Žiga) Zois (1747-1819) s plemiškim naslovom von Edelstein (dragulj) je znan kot podjetnik, mecen, preroditelj, mineralog, naravoslovec. Njegovo znamenito zbirko mineralov hrani Prirodoslovni muzej Slovenije v Ljubljani. Del zbirke je razstavljen kot osrednja kulturnozgodovinska zbirka in ena ustanovnih zbirk prvega muzeja na Slovenskem. V muzejskih depojih pa so poleg mineralov ohranjeni tudi številni primerki rud in kamnin.

V času, ko je Zois zbiral minerale, je potekala burna razprava o tem, kako in kje so nastajale kamnine. Eno izmed vprašanj je bilo tudi, kako je nastal Triglav oziroma kje so nastale kamnine, ki ga sestavljajo. Nekateri raziskovalci, med njimi zagovornik vulkanistične teorije Fichtel, so menili, da je z odlaganjem v morju nastal le

Naravno izlužena hišica amonita iz doline Triglavskih jezer. Zbirka Prirodoslovni muzej Slovenije. Foto: Ciril Mlinar

nižji del triglavskega pogorja, zgornji deli iz masivnega apnenca pa naj bi nastali iz magme.

Zois je podpiral raziskovanja v gorah, saj je iskal železovo rudo za svoje fužine. Poleg tega pa so ga zanimali tudi fosili in leta 1795 je finančno podprl dve odpravi v triglavsko pogorje, pri katerih je sodeloval tudi sam Valentin Vodnik. Na podlagi fosilov, ki so mu jih prinesli z odprav, so dokazali, da so tudi kamnine zgornjega dela triglavskega pogorja nastale v morju.

Na tem mestu se lahko vprašamo, kateri fosili so bili to in ali so še vedno ohranjeni. Glede na Zoisovo zbirateljsko vneto bi nedvomno lahko pričakovali, da so na varnem. Navsezadnje so bili zelo pomemben materialni dokaz o nastanku Triglava. In zagotovo so bili to makrofosili, torej lepo vidni že s prostim očesom. Ob pregledu paleontološke zbirke Prirodoslovnega muzeja

Slovenije smo tako podrobneje pregledali amonite. Ti so znani iz okolice Triglavskih jezer in Bohinjskega jezera.

Paleontološka zbirka Prirodoslovnega muzeja Slovenije hrani več deset primerkov amonitov iz triglavskega pogorja. Večji del primerkov nima vidnih oznak, da bi izvirali iz starejših zbirk. Izmed vseh smo odkrili le dva primerka, na katerih sta ohranjeni še dve originalni inventarni številki (številka 11 in 14) ter bi lahko pripadali Zoisovi zbirki. Prvi primerek (inv. št. 179, stara inv. št. 11) je ohranjen v značilni rdečkasti jurski kamnini, ki jo vidimo v dolini Triglavskih jezer, kjer je bil tudi najden. Drugi primerek (inv. št. 214, stara inv. št. 14) pa je ohranjen v svetlo sivem apnencu, kot nahajališče pa je navedena Babna gora pri Gorjušah nad dolino Save Bohinjke. Prav to nahajališče je zanimivo, saj je zelo blizu Ko-

Tipičen prerez amonita v rdečkasti jurski kamnini iz okolice Triglavskih jezer. Zbirka Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Foto: Ciril Milnar

privnik, kjer je bil župnijski upravitelj Valentin Vodnik in je verjetno prav on nabiral amonite v neposredni bližini. Sklepamo, da so tudi mnogi drugi shranjeni amoniti pripadali Zoisovi zbirki, kar potrjujejo tudi starejši zapisi v inventarnih knjigah.

Verjetno so Zoisa k zanimanju za fosile pritegnili tudi njegovi prijatelji oziroma somišljeniki, kot so bili Deodat de Dolomieu, Balthasar Hacquet de La Motte in Picot de La Peyrouse. Za slednjega je Zois verjetno priskrbel tudi zbirko fosilov s Koroškega in Kranjskega, kot omenja v enem izmed pisem. Med drugim je Zois zelo veliko trgoval z minerali in fosili ter jih pošiljal mnogim znanstvenikom in muzejem po Evropi.

Zoisova zbirka mineralov je v resnici Zoiso-va zbirka mineralov, rud, kamnin in fosilov. Prav amoniti iz okolice Triglavskih jezer pa so med pomembnejšimi materialnimi dokazi, ki so soustvarjali zgodovino geologije na Slovenskem in imajo še danes pomemben znanstveni in kulturnozgodovinski pomen.

mag. Matija Križnar in dr. Miha Jeršek

SRNJAD

Srnjad, ki jo znanstveno imenujemo *Capreolus capreolus Linne*, je v primerjavi s sorodnim jelenom razvojno zelo stara vrsta, kar pomeni, da so njeni predniki živeli že pred milijoni let.

Srnjad poseljuje mešane in listnate gozdove od zahodne Evrope do jugozahodne Sibirije, zahodne Kitajske in vzhodnega Tibeta. Na severu seže do južne Skandinavije, na jug pa v Malo Azijo. V Sloveniji je splošno razširjena in povsod pogosta, od morske obale do zgornje gozdne meje.

Najugodnejše življenjsko okolje srnjadi je mozaična kulturna krajina, kjer se gozdovi prepletajo s travniki, za gozdove pa so značilne večje ali manjše presvetlitve (jase, poseke) ter zado-šten delež grmišč. Na gozdnih presvetlitvah rastejo zelišča, trave in plodonosno rastlinje. Zlasti pomemben je gozdni rob: stičišče gozda (zaprtega prostora) s travniki, njivami in sadovnjaki. Tako strukturirana krajina izpolnjuje srnjadi vse prehranske in bivalne pogoje.

Za srnjad je značilno, da se izredno uspešno prikriva. Čeprav je najbolj pogosta vrsta prosto-živečih živali pri nas in verjetno ni človeka, ki srnjadi še ni videl v naravi, če je bil na to le malo pozoren, se srnjad izjemno dobro prilagaja danostim svojega bivališča. Pred nevarnostmi jo varujeta zlasti izjemno razvita voh in sluh. Posebno z vohom je srnjad nenehno povezana med seboj in se opozarja na nevarnosti. Srnjad namreč v nasprotju z drugimi parkljarji (jelenom, gamsom, muflonom, divjim prašičem) živi posamezno, le v zimskem času se združuje v manjše tropiče oziroma družinske skupnosti.

Ste jo videli že, srno?
Ne, ojoj,
potem morate v srebrno
noč z menoj.

Oton Župančič

Opisovanje bioloških značilnosti verjetno ni potrebno, ker je srnjad tako znana. Vsakogar, ki je srnjad opazoval, preseneti njena izredno vitka in ljubka postava. Srna in srnjak se med seboj razlikujeta predvsem po rogovju, ki krasi le samca. Za mladiča (navadno sta eden ali dva), ki se s pikastim kožuhom prikriva v okolju, je značilno, da se spravi na noge šele nekaj dni po porodu, nato pa do tri tedne ostaja skrit v podrasti in se v nevarnosti stisne k tlom. Značilno je tudi, da ne oddaja nobenega vonja, kar ga seveda odločilno varuje pred plenilci. Zato najdenega srninega mladiča nikoli ne prijemamo ali celo odnesemo, češ, da je zapuščan. Srna je zanesljivo v bližini in dobro prikrita opazuje dogajanje. V primeru neposredne ogroženosti mladič presunljivo zaveka in srna takoj prihititi ter mladiča neustrašno brani, tako da s prednjimi nogami udarja po napadalcu. Takšna reakcija srne je

DVOBARVNI ŠAŠ POD VRŠACEM

Šaši so enokaličnice, ki so na prvi pogled podobne travam, če pa jih dobro pogledamo, opazimo, da se od trav kar precej razlikujejo. Imajo trirobo steblo brez kolenc, pa tudi njihovi mali cvetovi so enospolni, medtem ko se pri travah razvijajo tako ženski (pestič) kot moški (prašniki) deli cveta. Kot pri travah so cvetovi šašev združeni v klasasta socvetja. Iz njih se razvijajo plodovi – oreški, ki so obdani s posebnim ovojem, imenovanim mošnjiček. Šaše najdemo skoraj povsod, pogosti so na močvirnatih tleh kot tudi visoko v gorah. V gorskem svetu šaši označujejo habitatne tipe in rastlinske združbe, kot so rjasto in vednozeleno ter čvrsto šaše na najvišjih nadmorskih višinah. Pri kartiranju habitatnih tipov v Dolini Triglavskih jezer sva s sodelavcem blizu Jezera pod Vršacem opazila majhen sivozelen šaš, ki se je z upognjenim stebлом »priklanjal« mogočnim goram v okolici. Kasneje sva ugotovila, da gre za dvoobarvni šaš (*Carex bicolor*). Dvoobarvni

šaš je do 20 cm visoka rastlina s kratkimi pritlikami in s tremi do štirimi pecljati socvetji. Vrhnji klaski imajo pri dnu moške, na vrhu pa ženske cvetove, iz katerih visita dve brazdi. Mošnjički so goli, jajčasti in niso podaljšani v podaljšek mošnjička – kljunec – kot pri mnogih drugih vrstah šašev. O uspevanju dvoobarvnega šaša v Sloveniji naj bi, sodeč po *Mali flori Slovenije*, obstajal le dvomljiv podatek iz Julijcev. S sodelavcem sva vendarle potrdila, da ta šaš uspeva tudi pri nas. Dvoobarvni šaš je arktično alpinska vrsta. Uspeva na vlažnih tratah in ob izviri v alpskem pasu. Pod Vršacem je rasel v združbi Scheuchzerjevega munca (*Eriophorum scheuchzeri*), drobnjaka (*Allium schoenoprasum*), drobnocvetnega šaša (*Carex parviflora*), živorodne dresni (*Polygonum viviparum*), platičce (*Alchemilla* sp.), alpske latovke (*Poa alpina*) in kostonjevorjave detelje (*Trifolium badium*). Vrsta je razširjena cirkumpolarno in v osrednji Evropi. Na Rdečem seznamu ogroženih rastlin

TRENTA – ZASELEK PRI CERKVI

presenetljiva, če pomislimo, kako plaha žival je. Šele po dobrih treh tednih po porodu mladič začne slediti srni na pašo.

Za srnjad so značilna večletna obdobja nihanja številčnosti, vendar si hitro opomore zaradi visoke rodnosti (po dva mladiča, plodnost v drugem življenjskem letu). Opaženost srnjadi je bolj kot od številčne prisotnosti odvisna od stopnje vznemirjanja. Zato je pomembno, da tudi srnjadi zagotovimo mir v območjih, kjer čez dan počiva in kjer vzreja mladiče.

V Triglavskem narodnem parku je srnjad povsod prisotna in pogosta. Tako kot sicer velja, so tudi zanjo značilna obdobja večje ali manjše številčnosti. Ugotavljamo pa, da je srnjad veliko manj vidna kot še pred desetletjem. Zaradi stalnega in pogostega vznemirjanja, ki ga povzročajo številni obiskovalci narodnega parka, ter zaradi najrazličnejših človekovih dejavnosti je srnjad spremenila navade: na pašo izstopa zlasti ponoči. Najbolj moteči pa so sprehajalci in rekreativci v zgodnjih jutranjih ali večernih urah ob gozdnih robovih. Zato moramo vsaj v naravovarstveno zavarovanih območjih, kot so narodni parki, poskrbeli za predele, kjer bodo ljudje z obiskovanjem in dejavnostmi tako usmerjeni, da ne bodo motili ustaljenih življenjskih navad živali. Samo prepoved lova v prvem varstvenem območju Triglavskega narodnega parka je premalo za resnično varovanje prostoživečih živali.

Miha Marenč, Foto: J. Mihelič

v Avstriji je dvobarvni šaš uvrščen med potencialno ogrožene rastline.

Špela Novak

(Za potrditev določitve šaša se zahvaljujem doc. dr. Božu Frajmanu z Biotehniške fakultete v Ljubljani.)

Foto: A. Zdešar

V preteklosti smo že pisali o Trenti in tudi njenem izjemnem gručastem zaselku Pri cerkvi, poimenovanem po sakralnem objektu. Ponovno se oziram v to kakovostno ohranjeno spomeniško območje, ker so letos končali s temeljito obnovo notranjosti in popotresno sanacijo podružnične cerkve Device Marije Lavretanske. Prenovili so oltar z reliefom oznanjenja. Izjemne vrednosti je črni kip Device Marije iz Loreta, ki je ogledu izpostavljen le redko – na določene praznične dni. Restavradorji so oživili freske, ki jih je leta 1945 poslikal Tone Kralj (1900–1975). Naj ob tem omenimo, da je isti avtor poleg cerkve v Trenti poslikal in opremil še več deset cerkva, med katerimi je večina primorskih, tudi bližnje v vasi Soča.

Pogled v zgodovino zaselka pokaže, da je leta tesno povezan z obstojem rudarstva in fužinarstva. Dejavnosti sta se razvili že v 16. stoletju in sta posredno povezani tudi z gradnjo cerkve. Leta 1690 so jo namreč dali postaviti prav lastniki fužin. Kasneje je prešla v ime zaselka Pri Cerkvi. Izjemni gručasti ambient poleg sakralnega objekta z lipo pred njo sestavljajo stavbe nekdanje upravne zgradbe fužin – kasneje župnišče, nekdanja šola in Tožbarjeva domačija. Na nasprotni strani ceste se čez smaragdno reko Sočo pne viseča brv, posebna privlačnost te kulturne krajine. Te nihajoče lesene povezovalke rečnih bregov, podobno kot še nekateri drugi elementi kulturne krajine (npr. zložbe kamena – oporni zidovi ali kašte, grbinasti travniki, značilne lesene ograde), žal izginevajo iz doline zgornjega toka Soče. Podobno se godi tipičnim trentarskim znamenjem, ki v votivnih podobah ohranjajo spomin na nesrečne smrti Trentarjev. Med bolj prepoznavnimi je Tožbarjevo znamenje s konca 19. stoletja, ki stoji kraj ceste le nekaj korakov naprej od gruče Pri Cerkvi. V njegovi niši

je kopija slike na lesu z upodobitvijo smrti znanega gorskega vodnika Antona Tožbarja – Špika in s pripisom, da je v gozdu nagle smrti umrl. Tožbar je legenda trentarskih gorskih vodnikov, ki je po gorskih poteh vodil tudi Kugyja (ljubitelja okoliških gora, izjemnega opisovalca lepote Julijskih Alp in amaterskega botanika). Znan je še po boju z medvedom, v katerem mu je zver odtrgala spodnjo čeljust. A Tožbar je bil le eden izmed vodnikov, o katerih srčnosti govori spominska plošča, vdelana v skalno steno tik ob znamenju (pod pobočjem z alpskim botaničnim vrtom Juliana). Pod šestimi imeni gorskih vodnikov jim je vklesan naslednji slavospev:

»zrasli v trentarskih strminah
ki so bile pesem njihovega
življenja in katerih
mojstri so postali

so z nezmotljivim pogledom
z drzno odločnostjo in
neupogljivo voljo vodili
tiste ki so odkrivali čudežne
lepote slovenskih gora

utrli so pota po katerih
hodimo za njimi«

Tea Lukan Klavžer

Foto: J. Mihelič

TONETU WRABERJU (1938 – 2010) V SPOMIN

Narodni park je narava, ki ima v narodovi zavesti posebno mesto, je del njegove zgodovine, kulture, istovetnosti. Zato vsak narodni park oblikujejo ljudje – tisti, ki v njem živijo in tisti, ki vanj zahajajo ter svoja spoznanja, doživljanja in čustvovanja prekrasijo v svoje delo.

Tone Wraber gotovo sodi med tiste, katerih sled dela je v podobi Triglavskega narodnega parka močno prepoznavna, saj jo je ustvarjal pol stoletja, od študentskih let pa vse do konca življenja, ki se je izteklo 6. julija 2010.

Takoj po končani 2. svetovni vojni so se začela prizadevanja za obnovitev zavarovanja Doline Triglavskih jezer, saj je zakupna pogodba, ki je omogočala naravovarstveni pravni režim, potekla leta 1944. Leta 1956 je po dolgem dogovarjanju Svet za prosveto in kulturo sprejel sklep o komisiji za pripravo odloka o zavarovanju Bohinja in Doline Triglavskih jezer. Vodja Referata za varstvo narode, dr. Angela Piskernik, se je zavedala, kako pomembna je znanstvena podlaga za ustanovitev zavarovanega območja, še bolj pa za izvajanje določil zavarovanja. Spodbudila je številne raziskave območja triglavskega pogorja, med drugim je povabila tudi botanika in fitocenologa Maksa Wraberja. Naročilo je leta 1957 z veseljem sprejel, pri delu pa mu je pomagal njegov sin, študent biologije, Anton Wraber.

To je bil eden od začetkov poklicnega botaničnega dela Toneta Wraberja, povezanega s Triglavskim narodnim parkom. Leto dni kasneje je botanične ekskurzije po naročilu zavoda že opravljal samostojno. Kot študent je tudi honorarno

delal pri Angeli Piskernik na Zavodu za spomeniško varstvo in si tako neposredno pridobil izkušnje tudi na področju varstva narave, tako da je zavzeto sodeloval pri pripravah predpisov o TNP, pa se tudi kritično oglašal ob sprotih problemih parka. Z veseljem je sodeloval tudi pri Bohinjskem festivalu cvetja. Tudi njegova diplomska naloga je iz TNP, in sicer je preučeval rastlinstvo melišča nad Črnim jezerom.

S Triglavskim narodnim parkom se je Tone poklicno srečeval na zelo različne načine. Njegova prva zaposlitev je bila v Prirodoslovnem muzeju, kjer je kot kustos za botaniko sodeloval s prof. Cirilom Jegličem pri obnavljanju alpskega vrta Juliana v Trenti. Juliana je ostala ena od njegovih

priljubljenih koticov, ki jih je redno obiskoval.

Kot asistent in kasneje profesor botanike je vodil terenske vaje na Komni. Za biologe je bil ob njegovi širini in globini znanja o rastlina to obred iniciacije v botaniki. Če že ne na predavanjih in mimobežnih srečanjih, je bila tu prilika spoznati, da botanika ni samo preštevanje prašnikov in guljenje latinskih imen, ampak se ob rastlinah odstira zgodovina botaničnih raziskovanj v slovenskih gorah, njihova uporabnost v zdravilstvu, poveza s poezijo, navzočnost v bajkah, pokažejo zanimivosti imen rastlin, osupljive podrobnosti o njihovih prilagoditvah na gorske razmere...

Ne smemo pa spregledati njegovih botaničnih dosežkov v TNP. Podrobno je proučil izjemno zanimivo rastlinstvo Mangarta, opisal nekaj novih taksonov, od katerih omenimo le imenitnega Vardjanovega košutnika (*Gentiana lutea* subsp. *vardjani*) s Komne. Bil je izjemno plodovit pisec, saj njegova bibliografija presega 1000 enot. Njegovo pisanje odlikuje preprost, a besedno zelo bogat, prijeten slog.

Tonetovo obiskovanje gora je bilo vedno veliko več kot le poklicno udejstvovanje. Gore so mu bile posebna strast, doživil jih je po poteh in tudi brezpotjih, od Alp in dinarskih gora do Himalaje. A le redko brez fotoaparata, še redkeje brez herbarijske mape, gotovo pa vedno s posebno pozornostjo za rastline in izjemno širino! Tone Wraber je kot strokovnjak, predvsem pa kot osebnost, besedama znanost in kultura utrdil njun zlahkni pomen.

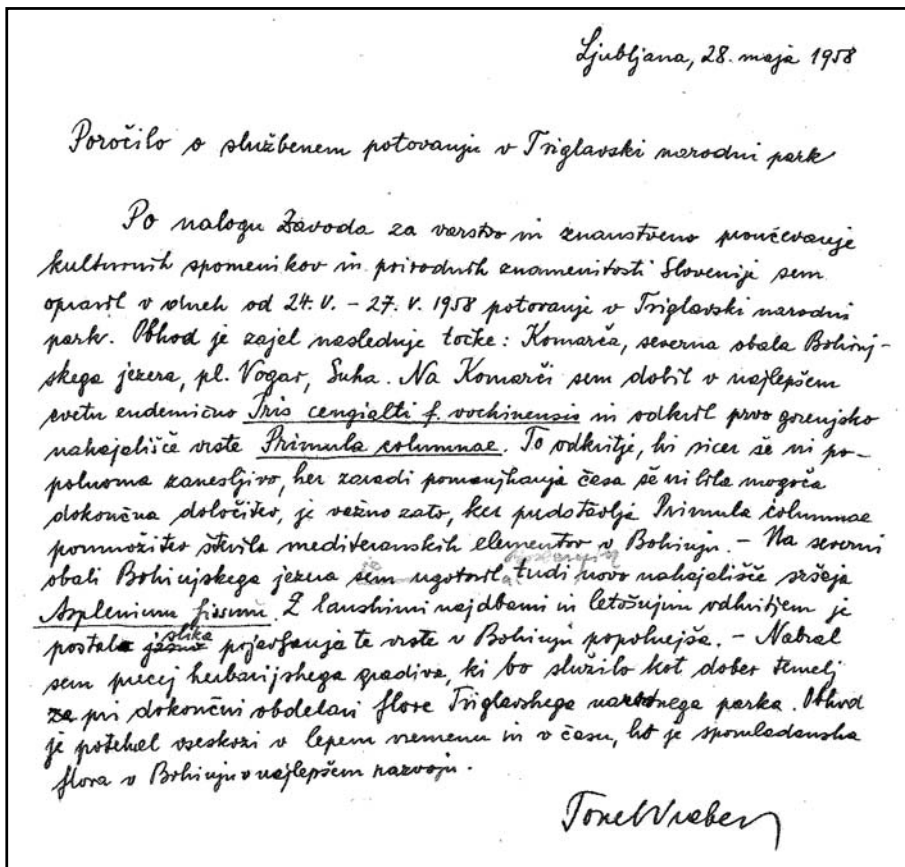
dr. Peter Skoberne

VARDJANOV KOŠUTNIK

V Sloveniji uspevata dve podvrsti košutnika. Bratinski košutnik (*Gentiana lutea* subsp. *symphyandra*) ima zrasle prašnice, sinjezelene podporni listi socvetij so večinoma tako dolgi kot socvetje ali le malo daljši. Venčni listi so temno rumeni in temno pikčasti. Vardjanov košutnik (*Gentiana lutea* subsp. *vardjani*) ima proste prašnice, rumenozeleni podporni listi socvetij so razločno daljši od njih, venčni listi so svetlo rumeni, brez temnejših pik. Obe vrsti uspevata v subalpskem pasu. Vardjanov košutnik je prvi opisal dr. Tone Wraber. Leta 1986 je v Ožbaltovi konti na Komni opazil, da je prostoprašnični košutnik iz Julijskih Alp posebna oblika, ki je botaniki do tedaj še niso razločili. Novo podvrsto je poimenoval po profesorju fiziologije rastlin na Oddelku za biologijo na Biotehniški fakulteti v Ljubljani, ki je raziskoval kalitev semen bratinskega košutnika. Obe vrsti košutnika sta v Sloveniji zavarovani, na rdečem seznamu pa ovrednoteni kot ranljivi vrsti.

Tanja Menegalija, Foto: J. Mihelič

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
Institute for the Protection of Cultural Heritage of Slovenia

RAZPIS UKREP 323 – OHRANJANJE IN IZBOLJŠEVANJE DEDIŠČINE PODEŽELJA

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) je objavilo javni razpis za **Ukrep 323 - Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja** (objavljeno na spletni strani www.mkgp.gov.si).

Predmet javnega razpisa je med drugim tudi dodelitev nepovratnih sredstev za predmet podpore 1 – tj. »nepremična kulturna dediščina na podeželju.« Vlagatelji lahko podajo vloge za pridobitev sredstev za obnovo stanovaljskih hiš, ki so razglašene za kulturni spomenik, poleg tega pa tudi za obnovo gospodarskih poslopij, hlevov, svinjakov, kokošnjakov, čebelnjakov, drvarnic, kašč, kozolcev, skednjev in drugih objektov, povezanih s kmetijsko dejavnostjo.

Javni zavod Triglavski narodni park in Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije sta v okviru projekta CULTHEX CAR-GOR 1. septembra 2010 ob 13. uri v prostorih Javnega zavoda Triglavski narodni park na Bledu pripravila osnovno predstavitev vsebine javnega razpisa (skupaj s prijavnim obrazcem in prilogami).

Predstavniki obeh zavodov lahko vlagateljem pomagamo pri pripravi dokumentacije za prijavo na razpis. Potrebujemo naslednje podatke:

- **osebni podatki vlagatelja** (ime in priimek, naslov, telefonska številka, naslov elektronske pošte)
- **opis načrtovanega posega**

- **lokacija posega** (katastrska občina in parcelna številka, lahko tudi kraj in hišna številka)
- **obstoječa dokumentacija za poseg.**

Podatke pošljite ali jih osebno prinesite na naslov:

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj, Tomšičeva 7, 4000 Kranj (za Tjašo Rotar).

Podatke bomo pregledali in vam sporočili, katere dele dokumentacije lahko pripravimo pri nas in kaj morate pripraviti sami.

Z vprašanji se lahko obrnete na **Tjašo Rotar**, tel.: (04) 280-73-32 in 041-334-431, e-pošta: tjasa.rotar@zvkd.si

Naložba v vašo prihodnost
Operacijo delno financira Evropska unija
Evropski sklad za regionalni razvoj

Foto: A. Mencinger

V Mevkužu ob Komarjevem mlinu smo 23. junija slovesno izročili namenu prenovljeno Miklavževo pot. Odprtje poti pomeni oživetev in ponovno vzpostavitev nekdanje vsakodnevno uporabljanih poti na območju občine Gorje, v sodelovanju s katero je projekt tudi nastajal.

Ideja o obogatitvi poti z informacijskimi vsebinami je stara že nekaj let, začetki segajo v leto 2005, seveda pa tega ni bilo mogoče uresničiti brez sredstev. To je postalo realna možnost s partnerstvom med Občino Gorje in Triglavskim narodnim parkom, ki je ob vstopu v projekt

ERA II s programom Leader pridobil sredstva, katerih del je bil namenjen tudi opremljanju Miklavževe poti z informacijskimi tablam. Te nam odkrivajo bogato kulturno, tehnično in naravno dediščino kraja z dogodki in dejavnostmi, ki so del tradicije in izročila. Nekaj sredstev smo porabili tudi za sanacijo usada na poti v strmem pobočju nad Radovno, da je postala prehodna. Še posebej je treba omeniti in pohvaliti, da so se uredjanju poti pridružili tudi domačini, ki so sodelovali pri fizičnih delih. Ob odprtju poti sta ob kulturnem programu spregovorila direktor TNP Martin Šolar in župan Občine Gorje Peter Torkar. Pot so poimenovali po zavetniku vasi Mevkuž, kjer so že bile postavljene informacijske table, ki odkrivajo izročilo vasi. Tik ob tablah se v korito pretaka imenitna Miklavževa voda, zato je poimenovanje poti združeno z željo, da se obiskovalcem na poti dogajajo same lepe in prijetne stvari, kakršne so simbolno povezane s svetnikom.

Naj vas torej le še povabimo na obisk poti, za katero verjamemo, da boste na njej uživali. Izhodišče boste našli za parkiriščem ob pokopališču v Zgornjih Gorjah, kjer stoji tudi informacijska tabla z vrhom poti, na poti pa vas bo z usmerjevalnih stebričkov prijazno pozdravljala Miklavževa, ki je na logotipu poti.

Tomaž Bregant

ODPRTJE SLOVENSKEGA PLANINSKEGA MUZEJA V MOJSTRANI

Pogovor z vodjem muzeja Mirkom Erženom

Slovenski planinski muzej v Mojstrani je obiskovalcem odprl vrata 7. avgusta 2010, natanko 115 let po tem, ko je dovški župnik Jakob Aljaž postavil stolp na vrhu Triglava. Osnova za stalno razstavo je bila Triglavska muzejska zbirka Planinskega društva Mojstrana, ki je bila pred odprtjem muzeja na ogled v najetih prostorih zraven muzeja.

Muzej v moderni stavbi na 1200 m² omogoča prostor stalni razstavi o planinstvu in alpinizmu, vodniški in reševalni dejavnosti, informacijski točki TNP, knjižnici, pedagoškim dejavnostim, občasnim razstavam, projekcijski dvorani,

klubski sobi, recepciji s prodajo spominkov in poslovnim prostorom. Stalna postavitev je delno klasična z vitrinami, delno pa sodobna z različnimi avdiovizualnimi pripomočki in interaktivnimi vsebinami. Ogled muzeja obiskovalec doživlja kot vzpon na goro – s spoznavanjem večstoletne zgodovine slovenskega planinstva, varnega obiska gora, narave; sporočilo zgodbe je, da je pri obisku gora pot pomembnejša od cilja.

Glavni vsebini muzeja sta torej planinstvo in alpinizem, ki sta prikazani s številnimi predmeti, dokumenti, fotografijami ter s predstavitvijo

dogodkov in pojavov.

Vrednost celotne investicije je 3,2 milijona EUR, glavni investitor je bila občina Kranjska Gora, ki je pridobila tudi evropska sredstva v skupni vrednosti 2,3 milijona EUR.

V muzeju se radi pohvalijo, da gre za prvi namensko zgrajeni muzej po drugi svetovni vojni, in si prizadevajo za pridobitev statusa nacionalnega muzeja.

Muzej, s katerim upravlja Gornjesavski muzej Jesenice, vodi Miro Eržen, ki si je več kot petnajst let prizadeval za vzpostavitev muzeja. Povprašali smo ga o prvih vtisih po odprtju in načrtih za naprej.

Kako ocenjujete dosedANJI odziv obiskovalcev?

V dobrem mesecu in pol, odkar je muzej odprt, je bilo tu že več kot 6000 obiskovalcev, kar je vsekakor spodbudno. Pri tem pa se seveda zavedamo, da smo muzej odprli sredi glavne turistične in planinske sezone, da gre za nov muzej, ki je doživel tudi veliko javno publiciteto. Upam, da bomo s prizadevnim delom vseh zaposlenih ter tudi s sodelovanjem projektnih partnerjev in širšega turističnega gospodarstva ter šol tudi v prihodnje ohranili zanimanje jav-

V muzeju ima svoje mesto tudi informacijska točka Triglavskega narodnega parka z osnovnimi podatki o parku ter s predstavitvijo posebnosti in značilnosti TNP. Razlog za info točko ni le neposredna bližina parka, marveč tudi tesna povezanost zgodovine varstva narave v Sloveniji in ciljev TNP s planinstvom.

nosti, tako da bo obisk dober tudi v turistično bolj sušnih mesecih.

Med cilje ste si zadali, da bo muzej obiskal vsak Slovenec in vsak turist, ki si je za počitnice izbral neposredno bližino Julijskih Alp. Kaj boste poleg stalnih razstav še ponudili obiskovalcem?

Ja, če velja, da mora vsak pravi Slovenec enkrat na Triglav, potem bi bilo že prav, da pride tudi v muzej in spozna slovensko planinsko zgodovino. Z občasnimi tematskimi razstavami bomo osvetlili tista področja, ki so v stalni razstavi zaradi omejenosti prostora le nakazana, pri če-

mer pa si bomo prizadevali tudi za aktualno sodobno tematiko s področja planinstva in gorništv. Veliko možnosti ponuja vse tisto, kar je zanimivega v Mojstrani in njenem zaledju – Triglavskih dolinah, pri čemer pa bo treba veliko več povezovanja tako v kraju kot tudi med tistimi, ki v tem prostoru delajo. Ljudje povprašujejo predvsem po vodenih celodnevni obiskih, ki poleg muzeja obsegajo še druge zanimivosti.

V muzeju je predstavljenih 450 eksponatov. Kateri je vam osebno najljubši?

Vsak eksponat je zgodba zase, in če veš, komu je pripadal, ali pa poznaš kako drugo zani-

mivost, povezano z njim, se ti še posebej vtisne v spomin. Tako so mi nekako še posebej blizu himalajski škornji Janka Ažmana, saj sem kot mlad fantič opazoval očeta in strica Janeza, kako sta jih šivala v šuštarški delavnici v Mojstrani, ne da bi se pri tem zavedal, kako pomembno vlogo bodo imeli v vzponu slovenskega alpinizma. Spraševal sem se samo, le kam grejo ti ljudje, da bodo nosili tako velike škornje.

Namen muzeja je tudi zbiranje gradiva o planinstvu na Slovenskem. Kako to poteka?

Veliko je posameznikov, ki nam sporočijo, da so pripravljene odstopiti predmete ali fotografije. Tudi planinska in druga društva smo pozvali, naj zbirajo in nam prinesejo zbrano gradivo. Res pa je veliko pomembnih dokumentov in predmetov še vedno pri posameznih ljubiteljskih zbirateljih ali v ustanovah. To pomeni, da se bomo morali zbiranja lotiti tudi bolj usmerjeno, kar pa bo povezano tudi s finančnimi sredstvi.

Tina Markun, Foto: J. Mihelič

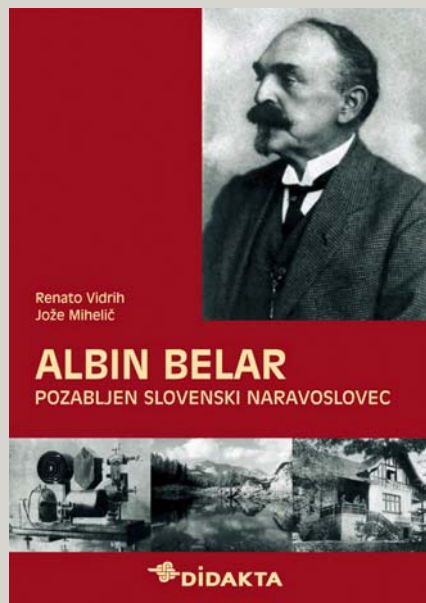

NAJAVA KNJIGE O DR. ALBINU BELARJU

Albin Belar, pozabljen slovenski znanstvenik je naslov knjige, ki je izšla pri založbi Didakta isti dan kot petnajsta številka časopisa Svet pod Triglavom. Avtorja, dr. Renato Vidrih in Jože Mihelič, sta zbrala obsežno gradivo in ga uredila v knjigi, ki prvič celovito predstavlja življenje in delo tega izjemnega slovenskega naravoslovca in znanstvenika. Najpomembnejše Belarjevo delo sta bila ustanovitev in razvoj prve potresne opazovalnice na Slovenskem in v Avstrijski monarhiji, pionirsko delo pa je opravil tudi na področju znanstvene meteorologije, radiofonije, in kar je za Triglavski narodni park najpomembnejše, varstva narave. Že leta 1903, ko v Evropi še ni bilo narodnih parkov, je prvič predstavil deželni vladi Kranjske svoj predlog za katalog naravnih spomenikov, v katerem predlaga tudi večje zavarovano območje v Dolini Triglavskih jezer.

Cena: 19.99 EUR

J. Mihelič

OGENJ V ALPAH – POZIV ZA VARSTVO ALP

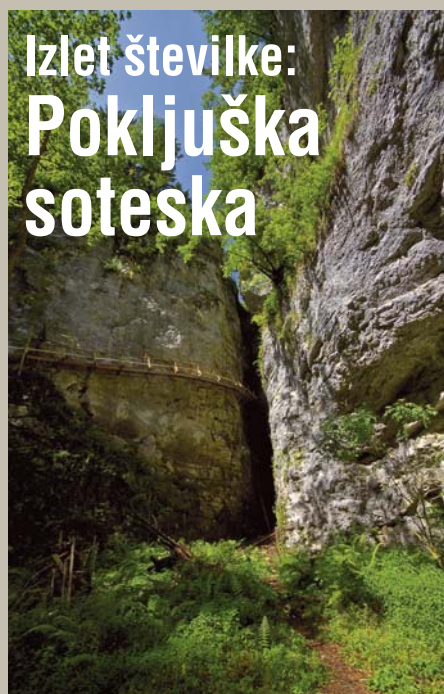
Kres v Alpah so nekoč uporabljali za komunikacijo med vrhovi, osvetljeval je poti in svaril pred nevarnostjo. Na pobudo mednarodne organizacije za varstvo Alp – CIPRA v tej akciji sedmo leto sodeluje tudi Slovenija.

CIPRA in Triglavski narodni park sta 14. avgusta 2010, na dan mednarodne akcije *Ogenj v Alpah*, ki je namenjena ozaveščanju prebivalcev Evrope o pomenu varstva Alp, organizirala očiščevalno akcijo na planini Velo polje. Namen letošnje akcije je bil opozoriti na zaraščanje planin v Alpah in zaradi tega upadanje biotske pestrosti.

Po očiščevalni akciji, na kateri so sodelovali naravovarstveni nadzorniki TNP in člani društva CIPRA, so zvečer pred info središčem Triglavska roža na Bledu zagorele bakle kot poziv k varstvu narave ter kulturne in duhovne dediščine Alp.

Leon Kebe, CIPRA

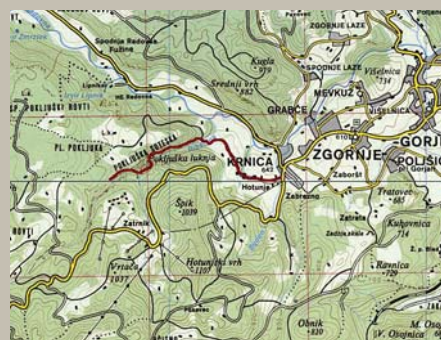

Izlet številke: Pokljuška soteska

Galerije kraljeviča Andreja, foto: A. Zdešar

V neposredni bližini Gorij pri Bledu, se nahaja Pokljuška soteska, ki vam jo ponujamo za tokratni izlet številke. Kako priti do tja in kaj vrednega ogleda nam soteska ponuja? Kot možnost dostopa v sotesko vam ponujamo najelegantnejšo od

številnih, to je da pridete iz smeri Krnica, kjer vas takoj za avtobusno postajo oznake za sotesko usmerjajo v smeri doline Radovna. Pričaka vas tudi tabla z enim od najbolj atraktivnih motivov soteske, to so galerije. Po dobrem kilometru boste našli izhodišče z možnostjo parkiranja in veliko informacijsko tablo, iz katere so razvidne možne poti po soteski in iz nje, kakor tudi povezave z višje ležečimi Zatrnikom na levi strani, če se vzpenjamo, Staro Pokljuko boste imeli na svoji desni, pred seboj pa se boste ves čas dvigovali v smeri proti gozdnati Pokljuki. Pokljuška soteska je fosilna soteska, v kateri je jasno izraženo delovanje ledenika. Z občinskim odlokom iz l 1991, je zavarovana kot naravni spomenik, hudourniški potok Ribščica, ki teče skozi sotesko, je hkrati tudi meja zavarovanega območja Triglavskega narodnega parka. Zaradi hladu, ki veje skozi sotesko, se ustvarja ekstremna klima, vsled tega se pojavljajo rastlinske vrste in združbe, sicer značilne za višje lege. V strmih, sicer apnenčastih stenah je moč najti posamične plasti kremenovih kamnin-rožence, ki so v topni apnenčevi podlagi jasno vidni. Nekatere od poti skozi sotesko so bile že od nekdaj zelo uporabljane, zlasti pot skozi Luknjo, ki vodi na Staro Pokljuko. Poleg Luknje je posebnost soteske še skalni most, to je naravni skalni obok. Preras ali Prelaz, mesto tik nad galerijami, kjer se prelomni steni soteske skoraj stika-

Vir: Interaktivni atlas Slovenije. Založba MK.

ta in je zaradi tega omogočen prehod iz zatrniške strani na pokljuško in obratno. Znamenitost soteske so seveda še Galerije kraljeviča Andreja, to so podesti pripeti v steno, ki omogočajo prehod v zgornji vrtec in nadaljevanje poti skozi sotesko. Posebnost so seveda tudi vrtci, kjer se v času vegetacije izmenjuje pisano in raznovrstno cvetoče rastlinje. Prepričani smo, da vam za obisk soteske, za ogled katere rabite lahko samo dobro uro ali pa bo vaš obisk trajal več ur, kar je odvisno od možnosti, ki jo boste izbrali, ne bo žal in se boste še vračali. O vseh podrobnostih in posebnostih v soteski se boste lahko seznanili iz informacijskih tabel, ki so posejane po soteski, po poti pa vas bodo usmerjali in vas na posebnosti opozarjali stebrički TNP.

Tomaž Bregant

REŠEVANJE V GORAH S POMOČJO HELIKOPTERJA

Prvo reševanje s pomočjo helikopterja se je v Sloveniji zgodilo leta 1968. Od takrat se je tovrstno reševanje pri nas razvijalo in nadgrajevalo do današnjega nivoja, ki je skoraj primerljiv z nivojem razvitih alpskih držav.

Pri tovrstnem reševanju gre za vrhunsko izurjenost in usklajenost posadke helikopterja, gorskega reševalca letalca in zdravnika reševalca letalca. Pri vsakem posredovanju pa sodeluje še policist reševalec letalec. Pri vsakem tretjem reševanju ali posredovanju slovenskih gorskih reševalcev sodeluje helikopter.

S pomočjo helikopterja se bistveno skrajša čas posredovanja, kar je bistveno za vsakega poškodovanega ali obolelega, ki potrebuje pomoč. Prihranjenega je tudi mnogo napornega prenašanja reševalne opreme in dolgotrajni transporti ponesrečenih v dolino in potem še prevoz v bolnišnico. S pomočjo helikopterja se lahko v nekaj minutah opravi zahtevna stenska reševanja, ki so včasih trajala več ur ali celo dni.

V GRZS se s tovrstnim reševanjem ukvarja Komisija za letalsko reševanje. Skrbi za kadrovanje in izobraževanja gorskih reševalcev letalcev in zdravnikov reševalcev letalcev. Rešuje se s pomočjo helikopterjev Slovenske vojske in Letalske policijske enote.

V času planinske sezone od junija do septem-

bra na letališču Brnik dežura posebna ekipa, ki s helikopterjem takoj odleti proti mestu nesreče, če le dopuščajo vremenske razmere.

Kadar reševanje poteka s pomočjo helikopterja, moramo poznati nekaj osnovnih pravil gibanja v njegovi okolici.

- Še pred prihodom helikopterja je naša naloga, da v okolici poškodovanega odstranimo oziroma pritrđimo vse predmete, ki bi jih močan veter rotorja lahko dvignil v zrak.
- Nekdo naj v čepečem položaju ostane pri ponesrečencu, vsi drugi pa naj se umaknejo na varno razdaljo. Kdor ostane s ponesrečencem, naj ne zapuša svojega mesta. Pilot bo zagotovo pristal oziroma zalebdel tako, da s ponesrečencem ne bosta v nevarnosti.
- Helikopterju se lahko približamo samo s prednje strani na jasen znak mehanika, ko odpre stranska vrata. Še najbolj verjetno pa bosta iz helikopterja prišla reševalec letalec in zdravnik, ki bosta ponesrečenca dodatno oskrbela in ga nato pospremila ali prenesla v helikopter.
- Gibanje v okolici delujočega helikopterja je izjemno nevarno, saj njegovih vrtečih se delov zaradi velike hitrosti vrtenja navadno sploh ne vidimo. Repni rotor je v višini človeka, zato se pri delujočem helikopterju praviloma gibljemo samo pred prednjo polovico helikopterja, kjer

nas pilot zanesljivo vid. Glavni rotor je sicer nekoliko višje, kot je stojna višina človeka, vendar to v neravnem svetu izgubi svoj pomen.

- Če smo v območju delujočega helikopterja, se nikoli ne smemo gibati po strmini navzgor, ampak samo počepnemo meter ali dva stran od helikopterja in počakamo, da se ta oddalji od nas.

Za posredovanje s pomočjo helikopterja ni potrebno storiti nič drugega kot poklicati št. 112 - klic v sili. Na podlagi podatkov in vremenskih razmer se bodo gorski reševalci odločili, na kakšen način vam bodo priskočili na pomoč.

Moderen, hiter način reševanja s helikopterjem seveda ne sme zavesti obiskovalcev gora, da bi se podajali na ture, ki presegajo njihove realne sposobnosti, kajti v težavnih razmerah, posebno v slabem vremenu, spravlajo s tem v veliko nevarnost tudi reševalno ekipo, ki je na delu.

Miro Pogačar - GRS Radovljica